YIĞIN

Sayı : 3 - 1 Kasım 1946 - Fiyatı : 25 kuruş

CUMHURİYET ve GERÇEK DEMOKRASİ

İstı

Dünyadan Haber

Kadınlar yemin ettiler

Bundan bir zaman önce Pariste Dünya Antifaşist Kadınlar Kongresi toplanmıştı. Hemen bütün milletler seçtikleri temsilcilerini bu kongreye gönderdiler. Bu vesile ile Pariste büyük gösteriler yapıldı. İspanya ve Yunanistan temsilcilerinin söylediği nutuklar bilhassa alâka çekti. Temsilciler, ortak irade ve çalışmalariyle meydana gelen Dünya Kadınları Demokratik federasyonunun gelişmesine çalışacaklarına, kadınlığın iktisadi ve içtimai haklarını koruyacaklarına, gelecek nesilleri en güzel şartlar içinde yetiştirilmesini temin edeceklerine, yeryüzünde faşizmin kökünü kazımak için savaşacaklarına, sağlam bir dünya sulhunun kurulmasına uğraşacaklarına, bağlı bulundukları 81 milyon dünya kadını adına and içtiler.

Lajos Zilahy'nin jesti

Elouard'lar, Aragonlar, Picasso'lar, Langevin'ler, Wells'ler, Shav'lar, Steinbeck'ler irticaa karşı ileriyi, faşizme karşı gerçek demokrasiyi seçmekte tereddüt etmemişlerdi. Faşizme büyük mücadele açan bu günkü Macaristanda da meşhur romancı Lajos Zilahy aynı jesti yaparak inkilâpçı kafileye resmen katılmış bulunuyor. Okuyucularımız onun İki Esir ismiyle Türkçeye çevrilen romanını hatırlarlar.

Filim festivalinde kazananlar

FRANSANIN Canne şehrinde yapılan büyük filim festivali sona ermiştir. Mükâfat kazananları bildiriyoruz: En mükemmel artistlik mükâfatı kadınlardan Fransız artisti Michele Morgan'a, erkeklerden Amerikan artisti Ray Milland'a verilmiştir. Sahneye koyma büyük mükâfatını Fransız Rene Clement "Ray Harbi„ filmi için almıştır. En iyi senaryo Sovyet Rusyadan Çirskov'unki seçilmiştir. Müzik mükâfatını Bernad Schav'ın Cesar ve Cleopatra'sı için yaptığı beste ile İngiltereden Georges Auric ve ikinciliği bir Fransız kazanmıştır. En iyi filim operatörü mükâfatını "Maria Candelaria„ filmiyle Meksikalı Picentoa, Dokümanter filim mükâfatını Sovyet Rusyadan Berl, sulh mükâfatını "Son Şans„ filmiyle İsviçre, sulh ikinci mükâfatını "Memleketimizin Gençliği„ filmiyle Sovyet Rusya, bütün festival birinciliğini ise "Ray Harbi„ filmiyle Fransa almıştır.

George Bernard Shaw

SHAW 90 yasında. Öteden beri âdet olmuştur, bütün dünyaca tanınmış olan bu yazarın her doğum yılı kutlanırken hakkında bir kitap yayınlanır. Bu kitapta, Shaw'ın okuyucalariyle münekkitlerin, büyük yazar hakkındaki fikirleri vardır. Bu yıl da böyle bir kitap yayınlandı. Shaw, dünya edebiyatında hususi bir yeri olan büyük sanatkârlardandır. Onun cemiyetçi dünya görüşü çerçevesinde kaleme aldığı sayısız eserleri, felsefi inanışı, üslûbu ve edebi kudreti İngilterede adeta çığır açmış ve Shavian denen edebi janrın doğmasına sebep olmuştur. Prof. Bernal, onu büyük bir bilgi adamı olarak vasıflandırır ve eserlerindeki büyük ilmi hakikatların kolayca kavratılıp anlatılmasını buna örnek olarak gösterir. Shaw, aynı zamanda lisaniyatçi, mükemmel bir ekonomist, müzik münekkidi, felsefeci ve terbiyecidir.

Shaw'ın mizah esprisi de, daha zekicedir ve biraz da felsefeye kaçar. "Doktorun hatası„ adlı eserinde sadece yıkıcı bir tenkit yapmamış yıkılanın yerine konması gereken şeyleri de göstermiştir. Kilise hakkındaki tenkitleri de İngiltere de büyük bir şöhret kazanmıştır. H. G. Wels gibi o da ilk zamanlarında sosyalizmin inkilâpla değil yavaş yavaş gerçekleştirilmesine taraftardı. Hattâ anti marksist idi. Webbler ve Wells'le 1883 de Fabian Society yi kurdular. İlk stratejileri liberal partiyi içinden fethetmekti. Yayınlariyle işçi sınıfının mustakil parti ihtiyacını duyurdular. Shaw bu günkü İngiltereden memnun değildir. Onu daha inkilâpçı görmek istediğini her fırsatta belirtmektedir.

Filozof Bernard Groethuysen öldü

Bernard Groethuysen Berlin Üniversitesindeki Profesörlük vazifesini 1932 de terketmişti. Çünkü nazi rejiminin istikbal için neler hazırladığını görüyordu. Nazizme karşı önce Almanyada savaştı, sonra Fransaya geldi. Burjuva düşüncesinin Fransadaki kaynakları ve Zaman adındaki eserlerini maalesef tamamlıyamamıştır. Ayrıca bir Antropolojisi, Monteskiyö için bir tetkiki ve öteki felsefelere dair görüşlerini toplıyan bir kitabı vardır. Ölümiyle bir kıymet kaybedilmiş oluyor.

İgnazio Silone

Silone faşizmden sonra daha bir kaç yıl İtalyada kalabildi. Bir zaman illegal neşriyatta çalıştıktan sonra İsviçreye iltiçaya mecbur oldu. Orada roman, tarih, politik eserler yazdı. Faşizm tarihi ve Dıktatörler Mektebinin yayınlanması bu tarihe raslar. Diktatörler mektebi onbeş dialog olup Amerikada diktatörlük kurmak isteyen birisine verilen satirik derslerdir. Aynı günlerde Fontamara basıldı.

Fontamaradaki realizm Ekmek ve Şarapda devam etmekle beraber Silone bu sefer davaya çıkar yol bulmaktaki kendi anlayış noksanlığını ilân etmiş oldu. Kar altında tahumda doktrinin mücerret kalıplarından kurtulan bir ihtillâcinin hakikatı keşfedişi hıkâye ediliyor. Bu eserdeki fazla hıristiyanlık da kimsenin gözünden kaçmadı. Silone'nin bir Fransız muharrire son günlerde söylediği sözler onun bu tereddüt seyrinin nasıl devam ettiğini gösteriyor: Fransız muharririne diyor ki:

Edebiyat canlılığını koruyabilmesi için siyasi ve içtimai sahalardan ayrı bir yere yerleşmelidir. Sanatkârı bir alet olarak kabul etmek doğru değildir. kültür hizmetinde bir siyaseti anlarım fakat siyaset hizmetinde bir kültürü asla.

Görülüyor ki Fontamarasını beğenerek okuduğumuz Silone tehlikeli bir çıkmazdadır.

YIĞIN

Her ayın 1 inde ve 15 inde fikir ve sanat mecmuasıdır. Yıllık abonesi (600) kuruş, altı aylık (300) kuruştur. Öğretmen ve öğrenciler için bu fiyatlar 500 ve 250 kuruştur. Basılmıyan yazılar geri verilmez. Muhabere adresi: Posta kutusu (1601) Galata - İstanbul - Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Adil Yağcı. Basıldığı yer: F. K. Basımevi

İstanbul

Cumhuriyet Bayramı

Cumhuriyeti, halkın hâkimiyetini kuran rejim olduğu için benimser, gerçekleşmesi için savaşmayı vazife biliriz

Cumhuriyet cumhurun reyine dayanan rejim olduğu için hakikî bir demokrasinin ifadesidir. Padişahı - Saltanatı niçin yıktık?- Çünkü padişah ve saltanat rejimi, geniş halk kitlelerinin reyine dayanan, halk tarafından kurulmuş, halkın menfaatine işliyen **r e j i m d e ğ i l d i.** Bu rejim ancak idare mevkiini ellerinde tutanların, bu halkın tepesinde saltanat kuran bir sınıfın rejimiydi. Sarayın etrafında toplanan eşraf ve ekâbiri, köyde mütegallibeyi, -Irgatları boğaz tokluğuna çalıştıran ağaları, köylüyü soyan simsarı ve mürabahacıyı, şehirde kendi kârı uğruna bütün bir milleti köle gibi kullanan hâkim sınıfı korur; hayatı alnının teri, elinin emeğiyle kazananları mutlak bir sefalete mahkûm ederdi.

Saltanatı; [halkın reyine dayanan, halk tarafından, halkın menfaati için işliyen bir rejim olmadığı için yıktık, Cumhuriyeti kurduk.

Bizim anladığımız cumhuriyet, bu hakikî demokrasiyi kuran rejimdir ve rejimlerin en mütekâmil şeklidir. Bu hakikî demokrasiye varmak için, cumhuriyet idaresi içinde dahi buna mâni olanlar varsa, bunlarla mücadele bütün vatandaşların, işçilerin, köylülerin en birinci vazifesidir. Çünkü bu haklarına sahip olmıyan bir halk, ne cumhuriyet, ne de demokrasiye kavuşmuş değildir.

Demokrasi, başta saltanat süren bir zümrenin, bir sınıfın menfaatlerini korumak için yüzlere geçirilmiş bir maske değildir. Bu maskenin altında halk namına, millet namına, vatan namına, geniş halk kitlelerini ızdıraba mahkûm edenler, onların reylerini hiçe sayıp cebir ve zorla saltanat sürmek istiyenler, hayatın ve hâdiseledrin seyri içinde yüzlerindeki maskeleri düşürmiye mahkûmdurlar. 1914 - 18 harbinden sonra Almanyada kurulan Cumhuriyet diktatörleri gibi.

Diktatörle Cumhuriyet biribirine zıt iki mefhumdur. Hâkim bir sınıfın idaresiyle, halkın hâkimiyeti biribirine zıt iki idare şeklidir. Hâlkın hakim olduğu yerde ne diktatör, ne de hâkim sınıf vardır, diktatörün ve bir sınıfın hâkim olduğu yerde ne halk, ne de halkın menfaatleri korunmuştur. Biz Cumhuriyeti, halkın hâkimiyetini kuran rejim olduğu için benimser ve tahakkuku için savaşmayı vazife tanırız.

Halkın reyine dayanan bir Cumhuriyette ne sultanların, ne ekâbirin, ne eşrafın, ne agniyanın, ne de idarî ve askeri amirlerin tahakkümü vardır. Bütün vatandaşlar kanun nazarında olduğu gibi, içtimai haklar, insan hakları bakımından da müsavidirler. Irk, din, mezhep, cins farkı da yoktur. Üzerinde yaşadığımız bu toprak, bu toprağı beraber eken, bu toprağı mamur etmek için emek sarfeden bütün insanların müşterek vatanıdır. Böyle bir Cumhuriyette yaşamak her vatandaş için en büyük bayramdır.

Bugün kutladığımız Cumhuriyet, bize hakiki bir demokrasinin temelini kurduğu için bizim bayramımızdır. Bu temelin üzerinde hakiki bir demokrasinin binasını kurmak ve bunu korumak da bizim en büyük vazifemizdir. Çünkü Cumhuriyet, ne halk yığınlarını aldatmak için bir formül, ne de muayyen şahısların ve zümrelerin menfaatlerini sağlamak için halkın ağzına çalınmış bir parmak baldır.

Istiklâl harbinde emperyalist ordularına karşı kanını döken, bu vatanı bir müstemleke yapmak için boğazımıza sarılanlara karşı müdafaa eden bu memleketin işçisi, köylüsü, esnafı ve bütün bir halkıdır. Hariçten gelen soyguncuyu nasıl büyük bir savletle koğmuş, cümhuriyeti kurmuşsak, bugün de hariçten ve dahilden bu Cumhuriyeti yıkmıya ve çürütmiye çalışanları yine böyle bir halkın mukavemeti ile yıkmalıyız. Millî hâkimiyet, halkın hakîmiyeti, ancak böyle bir Cumhuriyette inkişaf edebilir Hâkim ve mahkûm, efendi ve köle, ecir ve mütegalibe Cumhuriyet rejiminin tasfiye ettiği mütehaselerdir. Cumhüriyetimiz bu müstehalerden temizlemek, Cumhuriyetin, halk hâmiyeti rejiminin omuzlarımıza yüklediği vazifedir. Ancak halk kitlelerine bu hâkimiyeti temin eden Cümhuriyet, hakikî bir Cümhuriyet ve Demokrasidir. Böyle bir Cümhuriyette yaşamak en büyük bayramdır.

YIĞIN

Kitaplar

"Rüzgârlarım konuşuyor,,

ELLERİMİN arasında okşarcasına tuttuğum bu küçük zarif cilt, yalnız ileri bir sanatkârın müjdesini vermekle kalmıyor; insan oğlunun alın terini kendine iş edinen merhametli bir yüreğin acılarını vermek için de çırpınıyor. Ilık bir bahar gecesinde ay ışığı nasıl "kos kocaman, mas mavi bir çiçek gibi„ açılırsa, Cahit'in sanatı da gün geçtikçe boy atıp serpilmektedir. Onun ilk gençlik şiirlerini hatırlıyorum. Cahit, uzak iklimlerin, erişilmemiş hazların hasretiyle yanıp kavrulan içli bir insan olarak şiire girdi. Ekzotik ülkelerin bir kaleidoskoptaki renk değişiklikleri-ni andıran coşgunluğu karşısında bir çocuk sevinciyle el çırpıyordu. Fakat bu sihirli borudan gözünü ayırdığı zaman etrafında' dünyamızın huzursuzluğunu, iç sıkıntısını, ümitsizliğini gördü. Bu muztarip kitlenin içinde kendi yerini tereddütsüz idrak ettiği için şairin alnından öpesim gelir. Çocukluğumuzun feerik hayal âlemlerini masallaştıran renk dolu bir, acı ve sefalet dolu dünyamızın tesellisi olan aydınlık bir istikbale doğru rüzgarlar konuştukça Cahit'in de sesi gürleşmiş ve kuvvetlenmiştir. Bunun içindir ki, onda küçük adamların ferdî kuruntuları silinirken büyük hümanistlerin iç içe geçmiş tesirleri de kökleşiyor. Öte yandan, sosyal muhteva ile estetik endişeyi sıkıntı çekmeden barıştıran sanatkâr, inkişaf istikametini lâyikiyle tasarruf edecek bir ustalığa da yabancı görünmektedir. İkinci dünya harbinde istilâ görmüş şehirlerin, istiklâl ve hürriyet için can vermişlerin bir destanı olan "Rüzgarlarım konuşuyor„ başka bir şeyi daha hatırlatıyor: toplar sustuktan sonra sanatkârın konuşma zamanı başlamıştır.

Hüsamettin BOZOK

Dinde Teyemmüm var amma, Kültürde Teyemmüm Yoktur..

Konseri, Operayı, Filmi, Radyoyu, Plağı, notayı ve bunlara ait vasıtaları, işçinin, köylünün ve bütün halkın kolayca anlıyabileceği nimetler haline getirmek lâzım.

Cumhuriyeti kabul edeli müzik terbiyesinde garp müziğini esas aldık. Yirmi üç senedenberi mekteplerdeki müzik öğretimini, haftada bir saat olarak garp müziği üzerinden yaparız. Yedi sekiz senedenberi, Ankarada kurduğumuz Devlet konservatuvarı opera temsillerile de, bu görüşümüzü âdeta sahneden desteklemekteyiz. Operanın, bugünkü dünyadaki şüpheli durumu bizim için mühim değil. Türkçenin garp müziğine uyması, garp müziğini insan sesile yaymak ve dolayısile memleketimizde bir geçmişi olmıyan insan sesinin çeşitlerini tanıtmak gibi güzel imkânlarla dolu olması bakımından, operanın bizim için büyük bir özelliği var. Mesele, operanın, müzik terbiyesinde bizim ihtiyaçlarımıza ne nisbette cevap verdiği ve bizi ne nisbette ihtiyaçlandırdığıdır. İş bu noktaya gelince söylenecek en cömert söz şudur :

Yedi sekiz senedenberi, bu opera temsillerile, ancak ikiyüzbin vatandaş temasa gelebildi. Onsekiz milyon altıyüzbin insanın, bundan haberi bile yok !

Halbuki, Ankarada Devlet konservatuvarının kurulmasile, opera temsillerinin başlaması ve yedi sekiz senedenberi devametmesi az iş değildir. Fakat geri kalan onsekiz milyon altıyüzbin vatandaşın da, bu temsillerden faydalanması ve birtakım itiyatlar alması şöyle dursun, sadece bu temsilleri bir defa görebilmesi için altıyüz sene lâzım !

Sultan Mahmut zamanında başlıyan orkestra hareketinden, bu güne gelinceye kadar ancak bir orkestra kurabildik. Şimdiye kadar açabildiğimiz bütün resmî ve husuŝî müzik okulları, bu biricik orkestrayı bile besliyecek halde değil. Daha evvelki hareketleri ciddiye almayıp yalnız Cumhuriyet devrinden başlıyalım : Bugünkü kalitesile memleketimizde daha beş orkestraya kavuşabilmemiz için kaç yıl lâzım acaba ?

Ciddî mânada bir müzik terbiyesi, orkestraların, koroların, solistlerin ve konserlerin adedi demektir. "Kemiyet yeni keyfiyetler doğurur." Bundan gayrısı ise lâftır.

Bizler hep "istidat" ve "ferdî gayret" hallerile büyüdük. Bir nesil içinde bin tane insan bir işe başlar, dokuz yüz doksan dokuz tanesi imkânsızlıklar, zaruretler akla gelen, gelmiyen çeşit çeşit düzensizlikler yüzünden dökülür. Bir tanesi her nasılsa, ya parasının, ya bildiğinin himayesinde, yahut da her hangi bir tesadüfle bu badireyi atlatıp ayakta kalır. Derhal bunun adı "allah vergisi" ve "ferdi gayret" olur. Halbuki Halbuki işler ne kadar başka türlü. İstidat ancak bir noktadan sonra başlar. O noktaya kadar, hayat ve çalışma şartları yerinde olan bin insandan en az dokuz yüz tanesi gelebilir.

1936 da komşu memleketlerden birinin bir konservatuvarını gezen müzikcilerimiz gördüklerini hayretlerle anlatıyorlardı: Onüç ondört yaşındaki çocuklardan dokuz on tanesi bir araya gelip orkestrada birinci keman çalar, yahut etüd yapar gibi konserto çalıyorlar. Nasıl yapıyorlar? Nasıl yetişmişler?

* * *

Alaturka mı? Alafranga mı?

Meselenin alaturka alafranga meselesi olmayıp, sadece türk musikisinin inkişafı meselesi olduğunu, yapılan münakaşalara bakarak hâlâ anlamadığımızı söylemek garip gelmesin. Alaturka denen müziği vermek istiyenler, onun Arap Acem, yahut daha doğru olarak Roma - Bizans müziği olduğunu, bizim müziğimiz olmadığını söylüyorlar. Müziğimizin geri oluşunun sebebi demek bu imiş! Hakikat şu ki, gerek din gerek kültür benzerlikleri bakımından müzikleri de bir birine benzeyen iki âlem var: Şark âlemi, Garp âlemi.

Yanyana ve ayni şartlar içinde yaşayan medeniyetler, ister istemez birbirine benzemiş ve hiç bir zorlamaya kulak asmadan bir birine sızmıştır. Vaktile böyle olduğundan dolayı, bugün kuzeyde bir melodi, sınırın bir tarafında Türkçe söylenir, obür tarafında Arapça. Garba gidin; melodiler, balıklar gibi bir Anadolu yakasına, bir Adalara ve Balkanlara zıplar. Balkanlarda Bulgarca, Sırpca, Rumca söyienir, Anadoluda Türkçe. Doğu Anadolu ve bütün Kafkas memleketleri ayni türküleri söylüyor; hattâ ayni hikâyeleri. Kimi Türkçe, kimi Ermenice, kimiAzerî şivesile, kimi Gürcüce, kimi de İran dilile. Toprakları siyasî sınırlara ayrılmış memleketlerin halkları, böylece kucaklaşıp duruyorlar.

Dış görünüşüyle birbirine benziyen bugünkü Avrupa milletleri müziği, bundan altı yedi asır evvel de birbirine benziyordu. Alışık olmayan kulaklar için ilk intiba olan bu dış benzerlik bozulmadan bu müzik, sosyal şartların gelişmesine bağlı olarak gelişti ve derinleşti.

Müziğimizde yalnız Hafız Post Dede, Tamburi Cemil değil, Frikyalılar, eski Yunanlılar, Bizanslılar, Selçuklular ve bu yurtta medeniyet kurmuş kavimler, kabileler devam ediyor ve bizim kültür hazinemizi teşkil ediyor.

Dünyanın oluşu içinde değişip gitmekte olan sosyal şartlar, daima bu hazineyi yeniden yeniye eritiyor ve kendi potasına döküyor. İçinde yaşadığı devrin yaşayışına ve anlayışına göre yeniden şekillendiriyor.

Alaturkanın kaldıracağı, kaldırılması lâzım geldiği, bugünkü ☞

zihniyetimize uymadığı lâfı edildikce, alaturkacıların telâşa düşmelerine şaşıyoruz. Kim koymuş kim kaldırıyor? Yoksa: "bugünkü zihniyetimiz„ diye yaşadığımızın dışında bir zihniyet mi var? Bütün azaltmalara rağmen bugünkü hakikat, alaturkanın hiç bir devirde bu kadar yayılmadığını gösteriyor.

Kadın ve erkek okuyucunun bu kadar bol yetiştiği başka bir devir varmı? Hangi devrin yazlık kışlık salonlarında, gazinolarında alaturka müzik san'atkârlarının bu kadar pahalıya angaje edildiği görülmüştur? İnkilâptan sonra oraya çıkan bukünkü orta sınıf gittikçe artan bir kalabalıkla bu gazinoları dolduruyor. Değişen devir, zihniyetile de vasıtalariyle de ancak bunu yapabiliyor. Dedenin ve İtrinin yerini alan bugünkü besteciler sadece bu cılk kalabalığın insiyaklarını beslemekle geçinip gidiyor. Yani bu şartlar, garptan da olsa ancak kendine uygun olanı alıyor.

Alaturka musikinin bütün ifade kudreti, cinsî insiyaklar, hatta dalaletler üstünde toplanır. Çünkü bütün divan edebiyatının en kuvvetli tarafı budur. Müzik, daima fikri takip etmiştir Yani fikir ne ise zikir o olmuştur.

Fasıl musikisi dediğimiz orta üst ve sınıf musikisi anlaşılması mümkün olmayan bu türlü kaprislerle kıvrılır gider. Kadın müzik yapmaz, cilve yapar. Erkek müzik yapmaz, cilve yapar Sazlar müzik yapmaz cilve yapar. itibarda olan bir şey var: Cilve dalkavukluk ta bunun bir başka şekli değil mi? Fakat bunda musikinin kabahati ne ki daima ona hücum edilir? Ses, yalvarmakta da methetmekte de, küfretmekte de isyan etmekte de kullanılır; ferdin ve cemiyetin o andaki zihniyetine ve karekterine göre.

Kitleyi bir birine bağlamakta millî kültürün dil kadar mühim bir halkası olan müzik üzerinde konuşulurken neden daima bir alaturka, alafranga çıkar acaba? Bunun bir şapka ve alfabe meselesi olmadığını akılda tutmak lâzım.

Cemiyetin ihtiyaç olarak duymağa başladığı teknik te, vasıta da kolayca girip yerleşiyor. Duymadığı ise yetmiş sene özenilse yine eğreti olarak kalıyor. Bunca yıl önce ülkemize giren şu piyanoya bakın, halâ yerleşmiş değil. Çünkü piyano Abdülmecit zamanında kibar konaklara

müziğimizin tekâmülü neticesi, duyulan bir ihtiyacın zoruyla değil, bir yenilik özenmesi, alafrangalık taslama ve süslenme ihtiyaciyle ve bir saz olarak değil, âdeta bir mobilya olarak girmiştir. Serveti Fünun şiirinde bile "Ta uzaklarda„ dır. Sözün kısası, müziğimiz, halâ piyanonun karekterine uygun inkişafı elde edememiştir.

İnsan kafasının, insan ruhunun bütün nimetlerinden faydalanarak gelişmiş medeniyetler, etrafımızı sarmış bulunuyor. Korkmadan, ürkmeden, kafalarımızı, ruhlarımızı bu medeniyetler ve kültürlerle çalkamalıyız. O zaman dilediğimiz şey, geçmiş zamanlarda olduğu gibi yeri bir kaynamayla, yine bizim karekterimizde olarak yeniden doğacaktır.

Yapılan ilk iş, bu çeşit çalışmaları bir istismar vasıtası olmaktan ve bu çeşit anlayışı bir kaç bahtiyar kişiye kaydı hayat şartiyle indirilmiş bir "Allah vergisi„ olmaktan çıkarıp metodlarla, planlarla kütleye mal etmek, görmek isteyenin görebileceği, duymak isteyenin duyabileceği, düşünmek isteyenin düşünebileceği hale getirmek lâzım. Operaları piyano ile bucaklarda bile oynıyabilmek, küçük ses ve saz gruplariyle köy köy konserler vermek ve bu çalışmaları halk evlerinin yıllık defterlerine, raporlarına yazılacak kadar az olmaktan çıkarmak lâzım.

Garp müziğini yayma hususunda sinema, mekteplerden çok iş gördü. Fakat daha iyi iş görmesi de mümkün. Meşhur koroların orkestraların ve solistlerin bir konserini, bir balesini arasıra aktüalite olarak filimlerin başında dinler ve seyrederiz. Bu çeşit kısa müzik filimlerini bol bol getirtip göstermesini her sinemadan isteyebiliriz İnsanların kalabalık bir halde bulundukları sinemada, fabrikada, mektepte, kışlada bunları yapabiliriz, bunları ve konserleri.

Konseri, operayı, filimi, radyoyu, plağı, notayı ve bunlara ait vasıtayı işçinin, köylünün ve bütün halkın kolayca anlayabileceği nimetler haline getirmek lâzım.

Garp müziği terbiyesini esas olan Millî Eğitim Bakanlığının her Cumhuriyet Bayramında yayınlamakla olduğu yüzlerce klasik tercümeler arasında bir tane Lied Albümü, bir tane Arya Albümü, garp müziğinin gerek tekniğine, gerek büyük ayaklarına ait bir tane esaslı kitap var mı?

Medeniyetlerin ve kültürlerin insanlardan esirgemediğini kanunlar, yasaklar, imtiyazlar kötürümleştirirse, bütün bunlar zenginlerin, bahtiyarların bir lüksü olmakta devam ederse, istiyen, istediğini kolayca bulup çalışamazsa, mütehassıslar getirtip milyonlar harcanarak yetiştirilen fakülte mezunu, konservatuvar mezunu işinde ışıldamak için muhtaç olduğu aleti ve vasıtayı bütün ömrünce alamıyacak, bulamıyacak durumda bulunursa kesmek ve takdiri ilâhiyi beklemek lâzım. Zira, su olmadığı zaman dinde teyemmüm var ama kültürde teyemmüm yoktur.

Hayat standardımızın gittikçe düşmesine sebep olan en mühim âmillerden biri, Ev buhranı.

Yazan :
Sabire DOSDOĞRU

HALK yığınlarının bir çare bulmakta âciz kaldığı, hayat pahalılığı derecesinde önemli diğer bir mes'ele de "Evsizlik„tir. Son dünya harbine filen iştirâk eden memleketlerde bu mes'ele harp hâdiselerinin tabiî bir neticesi olduğu halde harp ateşinden uzak kalmış olan bizim memleketimizde de ayni meselenin ayni buhranla senelerdenberi halkı ezmesinin sebepleri ve bu sebeplerin izahı pek o kadar basit değildir. Evsizlik meselesi İstanbul'da harbin ilk seneleriyle beraber başlamış ve harbin devamiyle beraber Türkiyenin bir çok vilâyetlerine de sür'atle yayılmıştır.

Ankarada da ev buhranı harpten evvelki senelerde de, mevcut bina adedinin gittikçe artan şehir nüfusuna mütenasip olmaması sebebile, esasen mevcut idi. Bundan dolayı mesken bedelleri de o zamanki İstanbul piyasasına nisbetle pek yüksekti. Bu pahalılık dar gelirli halkın Ankara cıvarı ile Eskişehirde birleşmesini intaç ediyor ve yersizlik meselesi de bu şekilde kısmen hal ediliyordu.

Bu devrelerde İstanbul için Ev Buhranı diye bir mesele, hakikatte değilse bile zahiren mevcut değildi. 1931-32 resmî istatistiklerine göre o sıralarda İstanbul'un nüfusu (794.444), mevcut oturulan ev sayısı (95526), 100 eve düşen nüfus sayısı 723 olup, kilometre murab'baı başına düşen insan adedi 144,9 idi, aynı tarihlerde Ankarada da 100 eve 485, İzmirde de 423 kişi isabet etmekte idi. Görülüyor ki İstanbul esasen kalabalık bir şehirdir. Yalnız bu nüfus şehre o sekilde dağılmıştır ki bazı yerlerinde hiç bir darlık bahis mevzu olmadığı halde bir çok semtlerinde halk âdeta üst üste yaşamağa mecbur olur. Beyoğlu, Şişli, Maçka gibi daha ziyade zengin tabakaların oturduğu mıntakalarda bir eve düşen nüfus mikdarı gayet az iken Kasımpaşa, Üsküdar, Aksaray, Fatih cıvarı, gibi ekseriya fakir halkın yaşadığı semtler pek kalabalıktır. Bununla beraber, o devirde gündelik kazancına göre herkes ayırabildiği cüz'î bir para karşılığı bu paranın miktarına göre iyi veya kötü evsafta barınacak, bir yer bulabilirdi. Sağlık bakımından esasen elverişli olmıyan fakat halk tarafından alışılıp tahammül edilebilen bu vaziyet 1942 senesinden itibaren hakiki bir buhran, yalnız fakir halk tabakaları için değil aynı zamanda şehir ahalisinin büyük bir ekseriyetini teşkil eden orta halliler için de dayanılması imkânsız bir hal olmağa başladı.

Geçen bir kaç yıl içinde İstanbulun nüfusunda pek büyük değişiklikler olmadığı halde bu sahneye hâkim olan ev buhranın sebebi ne idi? Bunun hakiki sebebi ne İstanbula muhtelif yerlerden gelen muhacirlerin adedi, ne de İstanbul imar plânının tatbikinde belediye tarafından yıktırılan evlerin fazlalığıdır. Vakıa, bu plânın zamansız tatbiki neticesi pek çok ev yıkılmışsada bugün mevcut olan buhran o derece büyüktürki yalnız bir kaç yüz veya bir kaç bin evin yıkılmış olmasiyle izahı kabil değildir. İstanbul'da 100 eve 723 nüfusun düştüğü senelerde bu evsizlik sıkıntısı bugüne nazaran hemen hemen his edilmeyordu. Hatta bugün bir çok ailelerin, ev buldukları takdirde orta bir fiyata severek tutmağa razı olacakları odaları dört beş liraya kiralamak imkânı vardı. Bu vaziyet eğer sadece hayat pahalılığına göre mevcut olsa idi nasıl eskisinin beş misli fiyatla, bir kilo pirinç veya şeker almak gayet kolay ise yine beş misli fiyatla bir oda bulmak da o derece kolay ve mümkün olurdu. Bugün İstanbul'da eski kiraların beş misli ile rahatça bir ev bulmak imkânı yoktur. Böyle yerleri bulabilmek için aylarca kapı kapı dolaşmak, komsiyonculara ve mal sahiplerine yalvarmakta kâfi değildir. Bütün varını yokunu hava parası namile mal sahiplerine yedirmek bu işin tek çaresidir. Hava parasını icat eden ve havadan kazandığının cüz'î bir miktarını kolayca havaya verebilen bir harp zengini zümresi yüzünden halk, senelerdenberi dişinden tırnağından, arttırıp sağlığından gıdasından keserek bir köşeye koyduğunu verip bir iki odanın havasını pek pahalıya satın almaktadır. Şimdiye kadar kenara bir şey koyamamış olan ve ekseriyeti teşkil eden kitleler ise bu (Evsizlik) karşısında büsbütün âciz bir vaz'iyette kıvranmaktadır. Hava parası mes'elesi bu gün artık o derece resmiyete girmiştirki değil evlerin üzerinde son senelerde hemen her semtte nazarı dikkati çekecek derecede çoğalmış olan emlâk komsiyoncularının vitrinlerinde bile tek bir (Kiralık Ev) ilânına rastlamak mümkün olmadığı halde pek alâ evler kiralanmakta ve bütün bu ticarethaneler de kâr getirecek şekilde işlemektedirler.

Gıda maddesi kara borsacılığından çok daha mühim olan bu ev kara borsacılığı memlekette orta halli sınıfın adedini fakir sınıfa mal etmek suretile, gittikçe azalmaktadır. Yeni bir ev tutmak mecburiyetinde olan orta halli bir insan bu ev buhranı karşısında doğrudan doğruya en fakir bir adam demektir. Zira kazancının ancak mühim bir kısmını vermek şartile (Hava parası istemiyecek derecede namuslu bir ev sahibinede rastlarsa) ancak bir iki oda kiralayabilmektedir.

Son yapılan nüfus sayımında İstanbul nüfusunda bir artış göze çarpmakla beraber yeni yapılan bina sayılarını da göz önüne alacak olursak aradaki farkın bir ev buhranını izaha kâfi gelmediğini görürüz. 1935 den 1941 senesine kadar İstanbul'da 4213 ev yapılmıştır. Bunların 342 si beş katlı, 30 u dört katlı, 857 si ise üç katlıdır, 1351 ni iki katlı, 1086 sı ise tek katlıdır. Buna tekabül eden nüfus artışı ise (935 nüfus sayımı ile 940 nüfus sayımına göre) 107.638 kişidir. Yâni bina başına vasatı 25 kişi düşmektedir ki yapılan bir çok binalarında bir kaç katlı olması da göz önüne alacak olursak pek çok evin yıkılmış olmasına rağmen hakiki bir yersizlik mevcut olabileceğine inanmak güçleşir. Bununla beraber yine ev buhranı vardır ve yine fakir semtlerde

halk üst üste yaşamaktadır. Bunun sebebi hava parasının yanında acaba harbin gayri meşru ka zançlarile zenginleşen arızî ve parazit bir zümrenin bir eve kanaat etmiyerek yazlık, kışlık, ailelik, metreslik, garsoniyerlik bir çok evleri birden tasarruflarında bulundurmalarının da rolü varmıdır?. Yoksa yine bu sebebe dayanarak sefahet ve fuhuşun artmasile evvelce ev ve pansiyon olarak kullanılan pek çok yerlerin gizli randevü evi olarak kullanılmasıda bir sebepmidir?...

Bunları teker teker araştırmak imkânsızdır. Fakat şurası muhakkaktırki bütün bu birbirine eklenerek esasen nüfus kesafeti bakımından Türkiyenin en kalabalık şehri olan İstanbul'da mesken mes'elesi yine halk tabakalarının sırtına yüklenmiş muazzam bir davadır. Veremin dolu dizgin saldırışı karşısında gıdasız olan halk aynı zamanda yersizdir. Harp zenginlerinin bir kaç evde oturmasına mukabil halk tabakalarında bir çok kişi bir oda. da yatmağa mecbur olmakta ve bu da salgın hastalıkların halk arasında yayılmasını kolaylaştırmaktadır.

1947 Senesi başından itibaren millî korunma kanunun kalkmasiyle ev kiralarının serbest olacağı rivayeti bugün halkı yeni bir harp havadisinden daha ziyade ilgilendirmekte ve endişeye düşürmektedir. Bu kanun sayesinde kiraları arttıramıyan ve eskiden girdiği yerde eski normal kira bedeli ile oturan bir aile yeni vaziyet karşısında ne yapacaktır?.. Hemen bütün mal sahiplerinin kiracılarını ya kiralarını arttırmağa veya aksi takdirde evlerini boşaltmağa mecbur edecekleri şüphesizdir. Bu hal karşısında pek çok aileler sokakta kalmak tehlikesine maruzdurlar. Yeni yapılan binaların fiyatı esasen yüksektirki orta halli bir aile aylık gelirlerinin tamamını böyle bir evin kirasına verse bile yine kudreti kâfi gelmez. Eski binalarda ise ev sahiplerine eski kiraya zam yapma hakkını tanımıyan kanun kalktıktan sonra tek bir oda tutmak bile mümkün olmıyacaktır. Ev buhranını iktisadî ve hayatî bir mes'ele olarak karşımıza aldığımız zaman hiç bir taraftan bir hal çaresine varılamadığını görüyoruz. Halkın selâmeti ancak resmi devlet müdahalesine bağlıdır. Hükûmet bu en mühim hayatî mes'ele karşısında da halk yığınlarının ızdıraplarına kafasını çevirmiyecek olursa daha pek çok acı günler geçirmeğe, daha pek büyük sıkıntılara, fedakârlıklara katlanmağa hazırlanmalıyız,

Sözümüzu bitirirken Londrada ev buhranı içinde çırpınan halkın bir hareketini hatırlatmak isteriz. Bundan takriben bir ay önce radyoların ajans haberleri arasında verdiği bir havadise göre Londrada bir lorda ait yüzlerce odalı muazzam bir malikâne hava bombardumanlarından sonra hükûmet tarafından tâmir ettirilerek evsiz barksız dolaşan binlerce ailenin ihtiyacını karşılamaya tahsis edileceği yerde sahibine iade edilmiş ve sahibi tarafından da yabancılar için otel yapılmağa karar verilmiştir. Evsiz barksız Londra sokaklarında kalan dört yüz aile bunu haberi alır almaz derhal binanın bulunduğu yere gidip beş on dakika içinde eve yerleşmişlerdir. Evvelâ müdahale ederek evi tahliyeye uğraşan polis kuvvetleri de bir müddet sonra bu ailelerin eve yerleşmesine yardıma mecbur olmuşlardır.

Gözlerim Uzaklarda

Şahin gibi salmışım mısralarımı
İnsanların, ümidin, hürriyetin peşinden;
Ben kalmışım,
Gölgenin serili kalmış toprakta .
Bahar almış dört yanımı,
Bahrın seyre dalmışım.

Suat TAŞER

Cibali

Cibali dendi mi,
Aklıma siz gelirsiniz, kadınlar!
Kiminizin beş çocuğu.
Kiminizin nar gibi yanakları var.
Kiminiz kocasız kalmış,
Kiminiz ihtiyar,
Kiminiz daha körpe henüz.

Bana umulmadık
Eskimiş türküler düşündürür
Siyah başörtüsü altında yüzünüz.

Parmaklarda tütün kokusu,
Tütün kokusu, pazen entarilerde.
Biriniz ekmek alır fırından,
Biriniz durmuş, öksürüyor ilerde,
Geçiyor bizim mahalleden biriniz.

Cibali dendi mi
Aklıma siz gelirsiniz kadınlar,
Çarpık ayakkaplarınız gelir
Ve kahraman elleriniz!

Ali KARASU

Ortaköy harabelerine sığınan işçiler! Buralarda yaşanmaz, sadece çürünür!

Bunları görüp dönerken, bombardıman edilmiş bir şehirden dönüyormuş gibiydim. Fakat İstanbula bomba düşmediğine göre, ya bu neydi? Bu, ferdiyetçiliğin ve teşkilâtsızlığın bombardımanıydı

Yazan : Arslan KAYNARDAĞ

Ortaköy mahallelerinde enkaz parçalarının birisinden ötekine atlıyoruz. Sinsi bir yağmur ve soğuk yüzümüze çarpmakta. Bir set daha çıktık; sefaletin resmigeçidi üstüste, yan yana, ardı arası kesilmeden sürüp gidiyor. Arkadaşım olan Ortaköylü bir aralık karşısını parmağiyle işaret etti.

— Bak dedi, şu harap kemerde dokuz kişi barınıyor.

Baktım, gösterdiği yer tonozdan başka bir şey değil. Tonoz yani eski konaklardan birisinin artakalan bir parçası şimdi iki aileye ev vazifesi görmektedir. Bir sırça yapıya girer gibi herhangi bir ziyankârlık yapmaktan çekinerek dikkatli davranıyoruz. geldiğimizi haber vermek için kapılık eden uzunca bir çürük tahtaya hafif hafif vurduk. İçerden bir kadının ince ve gamlı sesi duyuldu. Adeta bir çığlık işitmiştik. Tonozun öte tarafından yedi yaşlarında kadar bir kız çocuğu gelerek bize yol açmak üzere kocaman tahtayı itmeye uğraşdı. Biz de yardım ettik biraz sonra açılan kümes kapısı gibi yerden içeri girdik. Önce karanlıkta birşey farkedemedik. Burası adeta bir hayvan ini gibiydi. Gözlerimiz alıştıkça etrafı seçmiye başlıyorduk. Bir kadın yere uzanmış yatıyordu. İki küçük çocuk toprakların içinde yuvarlanıyorlar, ağlıyorlar mı yoksa gülüyorlar mı belli olmuyordu. Bize kapıyı açan kız çocuğu ise çalı çırpıyla kapının önünde yemek pişirmek için ateş yakmıya hazırlanmaktaydı. Yerde uzanmış yatan loğusa kadına yabancı olmadığımızı, loğusalığını işitince hatırını sormıya geldiğimizi anlattık. Fakat şüpheyi nemli elâ gözlerinden silmek çok uzun sürdü.

Bu da bir loğusa

Hemen çöküverdiğimiz yerin karşısındaki eski masanın üstünde çinkosu dökülmüş bir bardakta beyaz kasımpatıları vardı. Yerde uzanmış yatan kadının tütün amelesi olduğunu arkadaşım söylemişti. Uzun meşakkat günleri ondaki ince insan zevkini yok edememişti. Kertenkelelerin yuva yaptıkları şu süprüntülüğü göze güzel göstermek istiyen bir sanatkârdı bu kadın. Şüphesiz bir kadının en hassas zamanı loğusalığıdır. Ona bu zaman zarfında çok ihtimam göstermek, hürmet etmek lâzımdır. Zengin evlerinde bir düğün havası içinde geçen, etrafı neşeye, süse, hediyelere boğan, tatlı ve kırmızı şerbetler kaynatılan dünyaya çocuk getirme işi burada her türlü alâkadan uzak kalmıştı. Toprağa dizilmiş bir takım taş ve tuğlalar üstüne tahtalar koyarak kocasının bir kaç gün önce yaptığı yerle bir karyolada yatan kadının sarı saçları nemli siyah toprağa yayılmış sonbahar otları gibi duruyordu. Karantina sarısı yüzü mahzen kokan ağır havanın içinde bir verem afişini andırıyordu. Onunla nedense az konuşmuştuk. O bizimle konuşmuyordu; mecali yoktu. Kocasının ne işte çalıştığını öğrenmek istediğim zaman öksürükler içinde kaybolan kelimeleriyle :

— O da tütün işçisidir, dedi.

Çok fena öksürüyordu. Bu öksürükleri soğuk almaktan filan ileri gelen öksürüklere benzemiyordu. Zihnim onun bu haline o kadar saplandı ki az daha kan tükürüyormusun diye soracaktım. Alacağım sualin evet olacağı ihtimali çok fazla olduğundan, sualimden ben de ürktüm ve sustum. Kadın kendisi anlattı : Yağmur yağarsa hep su içinde kalıyoruz kardeşim (kardeşim kelimesini çok seviyordu). Bu geceki yağmur hep şu deliklerden içeri girdi. Sabaha kadar ayakta durup ağladık.

Tonozun yarısındaki hayat buydu. Öbür yarısındaysa bir ihtiyar kadınla genç kızı oturuyorlardı. İhtiyar kadın bizimle konuşmanın kendisine büyük yardımlarda bulunacağını sanıyordu. Bu safça düşünceyle hayatını en ince yerine kadar anlatıp dert dökmiye başladı. Kadıncağız yıllarca tütün işçiliği yaptığı yüzlerce tüccarın tütün dengini doldurduğu halde şimdi böyle evsizdi ve açtı. Hele açlık onuruna dokunmuştu onun. Üç gündür ağzıma bir lokma koymadım, ne bitmez çilem varmış diyor güm güm göğsüne vuruyordu.

Biraz yürüyünce başka bir sete geliyoruz. Tütün işçilerinin dayanılmaz hayatının bir örneği ötekini takip ediyor. Meşhur dante bile, gördüklerimi ne düşünebilir ne de anlatabilirdi. Ne bilsin o böyle bir cehennemi. Günde milyonlarca içilen cıgaranın işçisi nasıl bir hayat yaşıyor, gozlerimle görüyorum. Ortaköy Kabalak cıvarı, Taşbasamaktaki yangın yeri onlara bir mahalle olmuş. Orada burada mantarlar gibi kulübeler yükseli yükselivermişler. Kimi korkunç yıkık duvarlara sırtını dayamış, kimi çukurlara bel vermiş. Aralarından geçerken paslı tenekeler elbiselerimize takılıyor. Sık sık rastladığımız açık helâ çukurlarından yayılan pis koku sabahtan beri

yanımızda dolaşan donsuz çocuklar gibi peşimizi bırakmıyor.

Bizi tahsildar sanıyorlar

Kirli, hastalıklı kadınlarla çocuklar yangın yıkıntıları arasında torbalarına kömür toplamıya çabalarken yanlarına gidip kanuşmak istiyoruz. Önce korkuyorlar. Fakir halk alışmadığı yüzlere karşı başta yadırgama duyuyor. Bunun sebebini biraz sonra öğreniyoruz. O sizi tahsildar sanıyor, tahkikat için gelen memur sanıyor, oturduğu harabeyi elinden alacak mülk sahibi sanıyor da onun için öyle çekingen durmakta. Hakikati anlayınca dertlerini dökmek için yarışırcasına geliyorlar. Yüzü sivilce ve çıbandan ibaret olan orta yaşlı birisine ne cevap alacağımı bile bile hangi işi yaptiğını soruyorum ve konuşuyoruz:

— Tütün işçisiyim, diyor. Tütün işi bütün yıl sürmez, iş bitince hammallık, gemilerden kömür boşaltmak, ayakkabı boyacılığı gibi şeyler yaparız.

Kümese benziyen kulübelerinde oniki yıldan beri barınıyorlarmış. Yanlarında başka bir aile daha varmış, üstüste yatıp kalkıyorlarmış. Yüzü sivilceli adam aslımız anadolulu diye ilâve ediyor, Bartında rençberdik, tarlalarımızı elden çıkarma zorunda kalınca naçarlıktan İstanbula geldik Keşke gelmez olaydık.

Taşbasamakta bu tipte onbeş kadar barınak var. Buranın elli kişi olan halkı birer canlı cenaze halinde etrafımızda dolaşıyor. Arada sırada açıkta rastladığımız sacıyakların üstünde pişirilen yemeklere bakıyoruz: Sade suya haşlanmış mısır, bulgur yahut balık kafası. Bunları da çok kere bulamadıklarını söylüyorlar. Biraz ilerdeki zengin evlerinin çöplüklerini paylaşmak için aralarında sert kavgalar yaparlarmış.

Ayni semtin az yukarı tarafında tütün işçisi Hatçe Kum ve oniki yaşında kızı Nafize'yi bulduk. Hatce kırk yaşında olduğu halde çocuk gibi küçük, kuru, bir deri bir kemik. Bizi görünce telaşlandı. Yattığın yeri göstersene dedik. Eliyle hemen arkasındaki duvarda bulunan büyücek deliği gösterdi. İnsan önce şaka yapıyor sanıyor. Sonra içeri başımı sokunca anladım ki sahiden öyledir. Bu küçücük yerin bütün eşyası ve konforu iki posteki bir testi ve iki çanak, duvarda bir de fener var. Yüzelli santim derinlikte, yüzonbeş santim yükseklikte bir yerde iki insanın yatıp kalktığını, akıl güç alıyor ama gördüğümüz şey bir gerçektir. Oyuğun küçük tahta kapısı şimal rüzgârının şiddetini azaltacağa hiç benzemiyor. Hatce Kum diyor ki, yağan her yağmur fakir fıkaranın iliklerine işler. Küçük kızı hastalıktan yeni kalkmış. Midesinin açlığı gözlerinde bir fersizlik olmuş dolaşıyor Kirli bir bezle sarılı boğazından tok öksürükler yükselirken onlardan da uzaklaşarak aşağıya doğru yürüyoruz. Sefalet resmi geçidinin içinden harp görmüş, harpte yaralanmış insanlar da geçiyor. Tahta barakaların yanına helince istiklâl harbinin bütün safhalarına giren Oflu Ahmet usta işsizlikten, kendisine gösterilen alâkasızlıktan, yurtsuzluktan uzun uzun şikâyet ediyor. Oradan ayrılıyoruz, biraz aşağıda, kolunu Balkan harbinde veren ihtiyar Osman pazarda maydanoz satmaktan dönerken ayni şekilde dert yanıyor. İhtiyarın eski bir ocak içindeki evine bakmak için onunla yürüdük. Tahta kapısına dayanınca içerisi karanlık, isli halde bir gözüküyor. İhtiyar iki yetişkin çocuğuyla bu kışı da burada geçirecek. Yorganım yok, diye sızlanıyor adeta. Tek kolu olmadığı için onu hiçbir işe almıyorlarmış, çöpçülükten de bu yüzden çıkarmışlar,

Burada yaşanmaz, çürünür!

Cehennem yolculuğumuz daha bitmedi. Bir de şu sarnıçta oturan dört kişilik tütün işçisi ailesini görelim. Sarnıca iğreti bir medivenle inip çıkıyorlar. Ömürleri esasında su saklamak için yapılmış bu yerde ve yer altında geçiyor. Tütüncünün babası daha geçende bu mahzende kalp sektesinden ölmüş. Önce sarnıçtan çıkaramamışlar. Kimsede gelip almadığından ölüyle beraber bir gün yatmışlar. Babaları tütün işçisiymiş patrondan alacağı varmış, bunu istemiye gitmişler. Patron ölü adama para lâzım değil demiş, vermemiş. Oda gibi döşedikleri sarnıca inip bakıyorum, duvarlar ıslak ve yosunlu. Buraya yaşamak için değil ancak çürümek için intihar etmek için girilebilir. Düşününüz burada bir de Ortaköy 23 üncü okul talebesi derslerine çalışıp hayata hazırlanacaktır. Mektepte yoksul çocuklara yardım ediyorlarmış diyorlar ama bu kızcağız derdini dinletememiş.

Burası, sadece Ortaköy, o da Ortaköy'ün bir kısmıdır. Halbuki İstanbul'da daha nice Ortaköyler var; üstelik yurt ta yalnızca İstanbuldan ibaret değil...

Bütün bunları görüp, dönerken, bombardıman edilmiş bir şehirden dönüyormuş gibiydim. İstanbula hiç bomba düşmediğine göre, bu nedir? Bu, ferdiyetçiliğin, teşkilâtsızlığın bombardımanıdır.

Desen: Kathe Kolwitz

Hikâye

Bir Takım İnsanlar

Âdem baba'lar hapishanelerin en fakir, en harap, lâkin en kurnaz insanlarıdır. Onlar iki ayak üstüne kalkmış, konuşan birer solucandırlar. Bütün gün hapishane içinde, buldukları her delikten sızar, önlerine çıkan her çöp tenekesinden karınlarını doyurmıya yarıyacak, öteberi ararlar: küflü ekmek parçalarından, soğan kabukları, zeytin çekirdekleri, marul, ıspanak, pırasa yapraklarına kadar neye rastlarlarsa;

Bazan âdem babalardan biri, kaynıyan bir teneereye usullacık sokulur. İçi pislik dolu uzun tırnaklı elini yemeğe daldırır, yemeği avuçlar ve hızla uzaklaşır.

Âdem baba'lar -vitaminsizlikten- ekseriya bir davul gibi şişerek hapisane revirinin bir karyolasında mosmor ölürler.

Âdem baba Emin de bunlardan biridir. Uzun boyludur. Omuzları çok geniş, fakat çok zayıftır. Gırtlağı fırlamış upuzun boynunun üstünde insana lüzumundan fazla iri gelen bir başı ve kenarları buruşmuş ufacık ufacık gözleri vardır.

Emin o gün hapishanenin her yerinde gezdi, dolaştı, on ikinci koğuşta, söğütlü köyünden Recep ağanın ekmeğini çalarken yakalandı, dayak yedi, anasına avradına söğdüler, ensesini kaşıdı, gitti güneşe yattı. Bir ara hapisane bahçesindeki ebegömeçlerinden yedi, sonra gene koğuşları dolaştı, gene koğuldu, gene anasına avradına söğdüler, gene güneşe yattı. ot otladı, sonunda, ikindi üstü müthiş bir sancıya tutuldu. Sancı midesini öyle buruyor, göbeği sanki bir burguyla öyle deliniyordu ki,dermanı kesildi, ıslak toprağa boylu boyunca uzandı. Güneşin altında kıvrıldı, açıldı, toplandı, bacaklarını gerdi, midesini yumruklarıyla bastırdı, ağzından acı sular aktı, parmağını boğazına sokarak zorla istifra etmek istedi Ne yapmak istedi ise nafile... Karnının ağrısı geçmedi.

O, hapisane bahçesinde, ana duvarın önünde, jandarma kulübesinin altında kıvranırken, ikinci kısım teneffüsteydi. Nöbetci jandarma da iki duvarın birleştiği köşenin üstündeki kulübesinde, pencereye yaslanmış ona bakıyordu.

Bahçede birer ikişer, üçer dörder, bazan daha çok, gidip gelen gelen giden mahkûmlardan çoğu, onu kıvranırken gördü. Lâkin o kadar... Kimse ne acıdı, ne de "Bir

ORHAN KEMAL

insan„ ın yerde kıvranışından gözü yaşardı. Hattâ biri, yanındakini dirseğiyle dürterek:

— Numara! dedi.

Emin neden sonra topraktan kalktı. Her tarafı dökülen paçavralarının içinde dikildi. Yumrukları midesinde, iki kat ola ola birkaç adım attı, durdu, belki gene yürüyecekti. Fakat midesinde, tekrar, hem de demindenberi duyduklarından daha müthiş bir buruntu, olduğu yere yıkıldı.

Şüphesiz herkes gene dolaşıyor, onu görenler oluyordu elbette... Lâkin "...nihayet bir serseri'ydi bu..„

Bir ara bir başkası, ayağa kalkmış bir başka solucan peydahlandı: Âdem baba Kaya Ali. Bu da yerdeki gibi bir paçavra yığınıydı ki burun delikleriyle baktığı zaman, anırmağa hazırlanan bir eşeği hatırlatır.

Kaya Ali yerdeki adama sokuldu. Elleri belinde, bir an, kısa bir an, bir hayvan kadar hissiz ona baktı. Sonra, çıplak ayağıyla yerdekinin bağrünü -lâf olsun- dürttü:

— Kak lan.

Savuşup gidecekti.. Birden bir ihtimal "..bunu omuzlar götürürsem levire, benide salarlar levire.„ Gözlerinin önünden evvelâ bir tas çorba geçti, dumanı sıcak tüten bir tas.. Çorbanın kokusunu midesinde duydu, gözleri hırsla parladı, sonra, buna pek de imkân olmadığını sezdi, içini çekti. Yere bakıyordu. Gözlerini tekrar Emin'e dikti. Bu sefer de revir'in çöp tenekesi aklına geldi. Marul, ıspanak, pırasa yaprakları, ekmek parçaları belki, zeytin çekirdekleri filân. İçinde gene bir ümit uyandı.

Kaya Ali, iki metre boyunda bir soba borusuna benzer, çömeldi, yerdekini gene dürttü:

— İmin lan, İmin. Kak hadi. Kak, kak levir'e...

Yerdeki adam, çektiği dayanılmaz acıyı açık eden avuç içi kadar yüzüyle ona baktı, cevap vermedi. Kaya Aliyse hep o hayvan insiyakile sezdi ki, Emin yürüyemiyecek halde. Buna daha çok sevindi. Çünkü Âdem babalar revire pek bırakılmaz: ".İkide birde aç'ık, hastalık numarası filân yapar, yiyeceklere sarkıntılık eder revirden öteberi çalarlar... Sonra bu afyonkeş serseriler hapisanede afyon bulamadılar mı mide ağrısını bahane eder, lâvdanom isterler. Afyon alacak paraları yoksa, revir mecbur değil ya onların harman'ığını düşünmiye.. Lâvdanom, lâvdanom...

Kaya Ali yerdeki adamı kollarından kavradı sırtına aldı, hapisane idaresinin taş merdivenine kadar sürükledi. Merdivenin orda meydancılar -yani hapisanenin temizlik işlerinde kullandığı mahkûmlar- karşıladı: "Haydi bakalım yallah, dönün geri...„ diye ters yüzü etmek istediler. Kaya Ali etine ateş basmışlar gibi bağırmağa başladı: "...Sizde Allah korkusu da mı yok? Herif ölüyor yahu. Biz bu vatanın evlâdı deel miyik? "falan.. Meydancılar istemiye istemiye inandılar. Eğer Emin yürüyebilse yalnız onu bırakırlar, Kaya Ali'yi geri çevirilerdi. Lâkin Emin pis paçavraları içinde yatıyor, yumuk gözleri, bileğine inmiş başıyla oracıkta bekliyordu.

Hiç bir meydancı bahşiş çıkmıyacağını bildiği yükün ucundan bile tutmaz. Kaldı ki leş gibi kokan "pis bir serseri„yi revire salla sırt çıkarsın.

Kaya Ali'yi omuzundan hınçla iten bir meydancı:

— Ulan, dedi, yemedim numaranı, neyse... Onu bırak sen çabuk in, yoksa bak ananı avradını...

Kaya Ali yerdekini sırtladı, revire çıkardı. Revirin demir kapısı kilitliydi. Emin'i oracığa bırakıverdi, bırakıvermesiyle de hemen unuttu. Açlığı içlerinde taşıdığı fersiz gözleriyle içeriye demir kapının ötesinde, revirin beton sofasını şüpüren Mustafa'ya bakıyor, yutkunuyor, lâfa neresinden başlarsa bu eski arkadaşını, 72 ci Âdem baba koğuşunda cıgara izmaritlerine zar attıkları, birlikte ot otladıkları, hapishaneden ucuz ucuz ekmek toplayıp dı-

şarda birkaç misli kâriyle satan bir açık gözün birgün ekmeklerini kapıştıkları eski arkadaşı Mustafayı kızdırmadan kapıyı açtırmayı düşünüyordu ki, Mustafa Çıplak ayakları, etli ve kocamandı Kaya Ali'yi gördü, görmesiyle de kan tepesine sıçradı. Kaya Ali-nin orada beklemesi kendisi için tehlikeymiş gibi öfkelendi, demir kapıya yürüdü.

— Ne var gene lan? Ne istiyon?. Ha ? ..

Kaya Ali, çabuk çabuk, kekeliye kekeliye lâf yetiştirmiye başladı, bir taraftan da işi patırdıya vermemesi için Mustafa'yı yatıştırmıya çalışıyordu.

Bu sırada yerdekinin de aklına bir kurnazlık geldi. Durumunu çok tehlikeli göstermek için midesini brstırmağa "amman anam öldüm öldüm öldüm„ diye bağırmağa başladı. Bir yandan Kaya Ali, bir yandan Mustafa, öbür yandan yerdeki Emin'in uğuna uğuna bağırması gürültüyü arttırdıkça arttırıyordu Bir ara Kaya Ali Emin'i ayağıyla dürttü :

— Kes lan! dedi, bir âmir ne duyar şimdi... (Gene Mustafaya döndü)

— Mustuva, Mustuva be, Mustuva... Bağırma be kardeşim, Mustuva...

Mustafa dinlemiyordu... Karşısındaki adamı hiç bir gün, hiç bir yerde görmemiş, onu asla tanımamış gibi davranıyor, Kaya Ali'yi terslerken sesini aşçı başı duysun diye mahsustan yükseltiyordu. Mahsustan yükseltiyordu , çünkü daha bu sabah aşçı onu mutfağın bir köşeşine çekmiş ; "âdem babalara kapı açtığını görürsem, karışmam ha!„ diye tenbih etmişti.

— ... Ben âmirimden emir almışım. Açam am kapı mapı. Âmirlerimin de bir bildiği var zahar. Bura imarethane değil. Ben senin yüzünden ekmemden olamam!

Kaya Ali boyuna yalvarıyor yakarıyor, Mustafanın karşısında ellerini ovalıyor, boynunu büküyor.. Lâkin Muştafa inadına bağırıyor... Derken aşçı gözükdü. Aşçıyı görünce Mustafa, hemen yumuşadı, asık yüzü düzeldi, gülümsedi, ellerini önünde bağladı. "Vazifesini namusuyla yapan her uşak gibi„ sahte bir hürmetle kenara çekildi. Aşçının bir şey sormasına meydan kalmadan Mustafa hemen atıldı :

— Get derim getmez ağa. Bellen bura Peygamber yeri, şifa oçağı...

Kaya Ali'ye döndü.

— Burda kazan kaynamıyor, namussuz herif :

Kaya Ali onu dinlemiyordu bile...

— Aşçı başı, aşçı başı be. Nolursun be aşçı başı.. Şu çöp tenekesini ..

Aşçı birden kızdı. Hapisane müdürü, kâtip, doktor, baş gardiyan, gardiyanlar ona kaç kaç sefer tenbih geçmişlerdi: ".. .Bu serserilerin ölmesi hep pislikten. İnsan çöp tenekesinden mikroplu öteberi yer mi? Geberdikleri bir şey değil, ilâçtı, şuydu buydu boşuna bir sürü masraf oluyor.„

Din, iman, Allah kitap karışık bir parlayışla Mustafanın elinden anahtarı kapan aşçı:

—...Gidecen mi, gitmiyecen mi lan... diye kapıya atıldı. Aşçının niyetini anlıyan Kaya Ali korktu, direk gibi boyuyla merdivenleri koşarak indi gitti.

Emin'e gelince, o, hâlâ iki kat inliyor, Kaya Ali'den alınamıyan hıncın kendinden alınacağını, nerdeyse böğrüne yahut baldırına atılacak tekmeyi soluk almadan bekliyordu.

Tekmeyi Mustafa attı, hem de tam böğrüne. O zaman Emin, hayaları burulan bir hayvan gibi böğürerek taş merdivene boylu boyunca serildi. Canı sahiden acımıştı ama, bukadar yaygara da "numara„ydı.

Tekme attığı adamın buralara varacağını ummadığı böğürmesinden fena halde ürken Mustafa, fena bir şey yaptığını, "Âdem babanın„ gürültüsüne aşağıdakilerin nerdeyse koşacağını, bununsa kendi için hiç de iyi olmıyacağını hesabetti. O bilir ki, hükûmet, adamını bu türlü süründürür, icabında asar, sürer, hapseder ama "ciğeri beş para etmez birine„ bir hata getirdin mi, senden hesap da sorar!

Gürültüye baş gardiyan geldi Esmer, kısa boylu, tıl ız b riydi ki yüzü - ille fakir fıkaraya hiç gülmezdi, ne olduğnnu sordu. Şimdi aşçı, başı iri bir at kestanesini hatırlatan adam, az evvel kendi önünde el ovalıyan meydancı Mustafa gibi küçülerek baş gardiyana durumu anlattı: "..hiç bir şey olmamış... Serserinin numarası.. Zaten mâlûm, bunlar âdem baba takımı...„

Aşçı durumu aydınlatırken meydancı Mustafa, bembeyaz yüzü, korkudan pörsümüş bakışlarıyla, dikiliyor. "...Allah vere b'r boku çıkmasada ekmemizden olmasak. "diye aklından geçiriyordu. Baş gardiyan "peki, yatırın!„ diyecekti ki, helâya gitmek üzere odasından çıkan hapisane mü-

Sonu 15 inci sayfada

Yarı Şaka Yarı Ciddî

Bir iflas bandırası

Sayın Eleştirmeci Nurullah Ataç, "Oku-mak„ a dair bir söyleşi daha yayınladı. Eskiden, şu akıllı uslu sayılan kimselerin öğütlerine kapıldığı için midir nedir? Durmadan okurmuş. Okumadan uyuyamaz, okumadan uyanamaz mış (!). Eline geçirdiği koca koca kitapların bir sayfasını, bir satırını atlıyacağım. diye ödü koparmış. Yaşıyacağına, "bu eşsiz yer yüzünün benzerlikler içinde biribirinden başka, ayrılıklar arasında biribirine vefalı saatlerini birer birer tadacağına„ sıra sıra dizilmiş kara harflere bakarak gözlerini yorarmış... Oysa ki, şimdi, eskisi gibi okuyamıyormuş. En sevdiği kitabı ilgi ile dalmış okurken içinden birden bire bir "bana ne„ demek geliyor, hikâyenin sonunu öğrenmeden, merak dahi etmeden roman mı, tiyatro mu neyse işte onu atıveriyormuş... Oh, oh, memnun olduk!.. Üstat artık, her halde okumayı bıraktığından beri dilediği gibi, dünyanın tadını çıkara çıkara yaşıyordur. Yalnız açıklanması gereken bir nokta var :

Nurullah Ataç'ın münekkit olarak tanındığı sıralarda meşhur bir hali vardı : Tenkid ettiği kitapları okumadan yazı yazardı. Hattâ bir seferinde, kendini müdafaa maksadiyle, bir münekkite sevmediği kitapları değil, sevdiği kitapları okumadığı için sual sorulabilir bile demişti. Nurullah Ataç, eskiden sevmediği kitapları okumazdı. Şimdiyse sevdiklerini de okumuyormuş. Acı bir itiraf amma, çoktan beri başlıyan bir iflâsın bandırası olmak itibariyle bahsetmeden geçemedik.

Ulus 3 Eylül

Zavallı Reşat Halil!

MUHARRİRLER yaşlandıkça hâtırat nevinden yazılara daha çok rağbet ediyorlar. Sayın edip Falih Rıfkı Atay da son günlerde hep bu çeşit yazılar yazıyor. U l u s'taki bir pazar konuşmasında (22 Eylûl 1946) şu parçayı okuduk: Atay İstibdat devrinin hürriyet düşmanlığından ve zulümlerinden bahsederken diyor ki; "Bir gün bizim mahallede bir fısıltı: mürekkepçi bilmem ne efendiyi dün akşam evinden alıp götürmüşler, galiba Hicaz'a süreceklermiş! sebebi Veliaht Reşat Efendiye mürekkep satması imiş. Bu tarihte has adlardan bütün Hamit'leri "Hâmit„ e ve Reşat'ları "Neşet" e çevirdiler. O vakte kadar bizim biraderin ismi Reşat idi„.

Neşet Halil Atayın adının böyle bir kazaya uğradığından haberimiz yoktu. Pek, geç kaldı amma, yinede geçmiş olsun!

Sevsinler!

CUMHURİYET gazetesinde Adile Ayla adında bir kadın yazarımız "genç kızlarımız neler okuyor?„ başlıklı bir makale yayınladı. Makale sahibi, bazı tahsili azgenç kızlarımızın ellerinden düşmiyen veçoğu da kadın romancılar tarafından ticaret maksadiyle çırpıştırılmış bulunan piyasa romanlarının bayağılıklarından, zevksizliklerinden ve kötü tesirlerinden bahsediyor. Bu hususta sayın Behice Boran'ın da güzel bir etüd yapmış olduğunu hatırlıyoruz. Adile Ayda; çok rağbet görmüş olan H ı ç k ı r ı k romanına karşılık bir de K a h k a h a (!) adlı roman yazmış olan Kerime Nadir'in bu son kitabından etraflıca bahsediyor ki, dikkatimizi çekti : K a h k a h a romanı şöyle bir cümle ile başlıyormuş : "Sakin bir temmuz gecesi Moda açıklarında demirli...... zırhlısında büyük bir balo veriliyordu„... Romanın kahramanı ise "beyaz üniformasının apuletinde yüzbaşı rütbes parıldıyan uzun boylu, yakışıklı bir deniz kurmay subayı„ imiş. Bu sıradaki tabiat dekoru da bu sahnenin atmosferine uyuyormuş : "Kızıl bir hilâl Marmaranın lâcivert ufuklarında dalmak üzere„... Sevsinler !

Adile Ayda, "bir genç kız kendisini böyle bir atmosfer ve iklim içine sokan romanın hangi kusurunu affetmez ?„ diyerek bu bayağı olduğu nisbette çirkin kitapların rağbet sebeplerini araştırıyor. Bize kalırsa, bu gibi kitaplardan, kötülemek maksadiyle de olsa, bahsetmek bir nevi reklâm sayılacağından susmak yerinde olur. İşin doğrusu, gartistik görgülerinin az oluşundan dolayı bu gibi kitapları okumakta olan gençlerimizin, zevk seviyelerini yükselterek kurtarmıya çalışmalıyız.

İki telâkkî tarzı

TALÂT ARTEMEL biriki senedir film rejisörlüğü ile de meşgul oluyor. Bu alanda hatı ralarını anlatan sanatkâr bir şirket kurmak istediklerini ve paraları yetmediği söyliyerek sözlerine şöyle devam ediyor : "Sonraları aklımıza gelen bir fikirle„ Zehirli Kucak'ı çevirmek istedik. Memleketteki frengi davasını açıklıyan içtimaî bir piyes olduğu için, hükûmetten müzaheret göreceğimizi de tahmin ediyorduk. Fakat alâkadar makamlardan aldığımız cevap şu oldu : "Memlekette frengi yoktur ki (!) onun davası olsun ! Onun için çevirmek istediğiniz filmin senaryosuna müsaade verilemiyeceğini esefleri-mizle... „

Biz bu red keyfiyetine şaşmadık. Asıl bizi şaşırtan, bu mülâkatın çıktığı gazetenin ayni sayısında (28 eylûl, 1946) bir başka sütunda okuduğumuz bir havadis oldu : Korkunç bir rakam adını taşıyan bu yazı, Boğaziçi otellerinde yapılan bir araştırmada yakalanan uygunsuz 27 kadından 20 sinin zührevî hastalıklarla malûl olduğunu bildiriyordu !

Çehov'un Eserlerindeki Kadın Kahramanlar

A. P. Çehov

Toprağı süsliyen ve zenginleştiren yaratıcı bir çalısma hasreti, işte Çehov'da kadın ve genç kız tiplerinin ahlâk anlayışlarının temeli budur!

V. Yermilov'dan
Çeviren: Ali KONUK

Çehov'un sanatı kadın şahısları yaratırken gösterdiği kudreti başka bir yerde göstermemiştir denilebilir. Çehov'un kendi cümlesini kullanarak diyebiliriz-ki onun eserlerinde " Takdire değer kadın ruhları yaşar ".

Onun kadınları daha iyi bir hayatı özler. Bu kadınlar için hayat ancak hakikatın hizmetinde olursa manalıdır. Sözleri ahenklidir, iç ve dış davranışları kusursuzdur. İyilikle doludurlar. Başkalarına karşı güzel niyetleri vardır, ruhların en derinlerine kadar nüfuz etmesini bilirler. " Vanya Dayı " da Sonya, " Hendeğin Dibinde " hikâyesinde Lipa, " Köylüler " de Olga yahut " Üç Kız Kardeş " piyes'ndeki öteki kadın şahıslar hep âdilikten uzak kalmışlar, saflıklarını korumuşlardır. " Beyaz Kuş " un, martının yeni ve temiz bir hayata doğru cüretli bir hamle tasvirî oluşu sebepsiz değildir, Çehov'un kadın ve genç Rus kızı hakkındaki fikirlerini senbolize eder.

Çehov'un kadın kahramanları için, bütün hakikat, bütün delil, hayatın bütün saadeti çalışmaktır. Toprağı süsliyen ve zenginleştiren yaratıcı bir çalışma hasreti, işte Çehov'un kadınlarının ve genç kızlarının ahlâk anlayışlarının temeli budur. " Üç Kız Kardeşler " den İren'in şiire olan sevgisi herşeyden önce bu hasret yüzündendir, ve gine bu hasret yüzündendir ki uzun bir dram yaşamış ve bu hasrete kurban gitmiştir. "Üç kız kardeş"ten aldığımız cümleyi beraberce okuyalım: " Nasıl yaşamak icap ettiğini biliyorum. Her şeyi biliyorum aziz İvan Romaniç. Herkes çalışmalıdır, alnının teriyle çalışmak, hayatın mânası, sevinci, cezbesi olmalıdır ... "

Lâkin hür, mes'ut, yaratıcı çalışma, Çehov'un kadınlarında tahakkuk etmiyor, yahut da edemiyor." Üç kız kardeş"in ikinci perdesinde yorgun, bıkkın, gençliğine rağmen ihtiyar bir İren buluyoruz. O artık kederli kederli " Şiirsiz, fikirsiz bir çalışma... " diye konuşuyor.

Bu çalışma arzusu bir tahakkuk yolu bulamıyorsa, şüphesiz kabahat o kadınlarda değildir; O günkü Rusya'da gerçek olan buydu, iş, güzel bir şey değil bir işkence idi.

Çehov'un kadınları, küçük burjuvalara mahsus saadetlerle yetinmezler az saadete kanaat etmezler. Şahıs saadeti onlar için herzaman herkesin saadeti ile beraberdir. " Veroçka " hikâyesinde olduğu gibi. Veroçka bir kadındır diğer eserlerinde de herkesin saadeti için mücadele, onun için ızdırap çekmek ve böylece aydınlık ufuklara doğru ilerlemek düşüncesi vardır.

Çehov'un başka bir hikâyesinde, " Nişanlı " daki Nadya, nişanlısiyle ve ona vaadettiği miskin saadetle alâkasını keser. Ailesini, şehrini bırakır, onu boğmakta olan ferdiyetçi bir hayatın bataklığından kurtulmak ister; asıl hayata girer, herkes için çalışır ve vatanın hürriyeti için savaşır.

" Nişanlı " Çehov'un ölümünden az önce yazmış olduğu son hikâyesidir. Ne taze bir hayatla doludur bu hikâye! Her satırında, cemiyetin yeni bir hayatın eşiğinde olduğu sezilir.

Son piyesi olan " Vişne Bahçesi " nde Anya, baharın ve istikbalin timsalidir. Onun ağzıyle Çehov, eskiyen bir zamana elveda eder. Anya'nın sesi piyesin sonunda " Elveda ey eski hayat " diye yükselir. Onun arkasından Patya Trofimof " Selâm olsun yeni hayat " diye bağırır.

" Vanya Dayı " daki Sonya mükemmel bir tiptir. Diğerlerinin saadeti için kendisini feda eder. Bütün insanlık için lâzım olduğunu sandığı bir âlimin hayatını korumak maksadıyla çalışır.

Çehov'un yarattığı kadın tipleri arasında zamanın fenalıklarına karşı muzaffer olmuş genç kızlar da görürüz. Yukarda da söylediğimiz Anya ve Nadya bunlardandır. Nina Zareçnaya " Martı " da aynı vasıftadır.

Bazan Nina gibi ümitsiz tiplere rastlamak kabil. Nina kendini kolayca ölüme verebilir, zira bir büyük gayesi, yaratmak istediği bir şeyi yoktur. Sevdikleri onu bırakmış, çocuğu ölmüştür. Kendisi tiyatroda aktördür. Mesleğinden soğur. Fakat sonunda ona da bir mücadele, bir fenalıkları yenmek arzusu hâkim olur.

Nina böylece zaferin ve yaratıcı ifadenin timsali. Bir ruh kudretiyle beraber mükemmel bir şefkat, mücadele iradesi, iyi değerlere doğru gitme, işte Çehov'un kadın kahramanlarının vasıfları bunlardır.

Bir sigara yaktığın zaman

"Garibin vatanı kahveler, hanlar
Senin vatanın duvar dipleri.
Mapusane köşesinin
Türküleri gibi hafifsin
Güneşe çıkarıldığın zaman
Anan gelir hatırına,
Yâr gelir, dostlar gelir
Bir sigara yaktığın zaman.
Hürriyeti seversin
Parmaklıksız hürriyeti.
Kızları seversin,
Dişleri sedef olsun
Elleri tütün koksun
Dersin.
Ne tuhaf,
Hep sevdiklerin gelir hatırına
Bir sigara yaktığın zaman.

Aclan SAYILGAN

Kathe Kollwitz

Onun sanatı ağlıyanlara teselli, kendileri için yaşıyanlara bir kâbustur.

Yayan:
Haşmet AKAL

Kathe Kollwitz

Hiç şüphe etmiyorum ki Kate Kolvitz asrımız sanatının en parlak varlığı, insanlık tarihinin en müstarip nârasıdır. O, yarına devcesine merhametin cüce menfaatlere karşı açtığı mücadelede bir senbol olarak kalacaktır.

Kate Kolvitz'in resimleriyle karşılaşmam bundan yedi yıl evvel harp ihtimallerinin kuvvetlendiği sıralarda olmuştu. O zaman şu safca fikir kafamı sarmıştı:

Bu resimleri çoğaltıp bütün dünyaya dağıtmalı, harbin önüne geçmenin en kestirme çaresi budur.

Halk yığınlarının çektiği haksız izdirapları, bizzat yaşadığı için insanlaşanlar vardır; bir de insan doğdukları için müzdarip olanlar. Kate Kolvitz bu ikincilerden ve devrinin en çok iztirap çekenlerinden biridir.

1914 de küçük oğlu Flandre cephesinde öldürüldü. Bu vaka belki harbe dair yaptığı birçok resmin doğmasına sebep olan hadiselerden biridir. Fakat o isyan (1899)ı, kadın ve ölü çocak (190) u ve Köle harbi (190) ni yarattığı sıralarda henüz şahsi dertlere yabancı ve günlük maddî sıkıntılardan uzak yani müreffeh diyebileceğimiz yaşama şartlarına sahipti.

Onun sanatı ağlıyanlara bir teselli olduğu gibi yalnız kendileri için yaşıyanlara bir kâbustur. Bunun içindir ki onunla uğraştılar; satılmış münekkitleri, gazeteleri, broşürleriyle onu topa tuttular; resimlerini toplattılar, tehdit ettiler ve en sonunda vatanından kaçırttılar. Fakat bütün bunlar, bu büyük kadının gelecekte doğacak hür Almanyanın iftihar madalyası olmasının önüne geçemiyecektir.

Kate Kolvitz 8 temmuz 1867 de Königsberg'de dünyaya geldi. Babası Karl Şmit hukukçuydu, fakat ileri kanaatleriyle bir mevki sahibi olamıyacağını anladığı için, duvarcılık yaparak yaşamayı tercih etti. Daha sonraları Almanyanın ilk hür rahibi olan kaynatası öldükten sonra onun yerine, kurduğu tarikatın başına geçti. Kate bir mektubunda babasından şöyle bahsediyor: "O bana yakındı, çünkü beni sosyalizme götüren odur."

İlk resim tahsilini Königsberg de yaptı. Sonra Berlinde iktisat tahsil eden ağabeysi Konrad Şmid'in yanına gitti. Tekrar Königsberg'e döndüğü zaman, o sıralarda "Hayattan bezgin" eseriyle alâka uyandıran Neyde'nin yanında çalıştı. Daha sonra Münih'e gitti. 1891 de doktor Karl Kovitz'le evlendi. Kocası Berlin civarında halk doktorluğu yapmak üzere yerleşti, 1933 e kadar orada kaldılar.

1898 de muvaffakiyetleri yüzünden kendisine Kayzer altın madalyası verilmesi kararlaştırılmıştı fakat Kayzer bunu reddetti. Buna rağmen bir sene sonra Dresden'de bu madalya kendisine verildi.

"Dokumacılar" adlı eserleri Kayzer galerisine gizlice satın alındı. 1908 de ev işleri sergisi için hazırladığı eserlerinin çoğaltılmasına kraliçe mani oldu. Küçük çocuklara oyun yerleri yapılmasına çalışanların teklifiyle vücude getirdiği diğer bir resmi polis emriyle yasak edildi.

Görülüyorki Almanyada aristokrasi sanat eserine lâyık olan kıymeti vermekten âciz bir durumda bulunuyor. Gene 1908 de yaptığı "Köylü harbi" isimli eseriyle "Villa Romana" mükâfatın kazanmıştı. Bu mükâfat ona bir yıl Floransa'da Romana villasında oturma hakkını veriyordu. Floransadan yaya olarak Romaya geçti. 1914 de birinci emperyalist harbin başlarında küçük oğlunu kaybetti.

Kate muhakkak ki, ilk eserlerinin verdiği kanaate göre, sanat tekniği bakımından Max Klinger ind kuvvetli bir tesiri altında kalmıştır. Lâkin başka toprakların

Desen: Kathe Kollwitz

mahsulleri olan Goya, Lixuentez ve Daumier onun teknik bakımından ilerlemesinde birer basamaktır. Yalnız şunu hemen söyliyelimki bu tesirler, onun pek erken beliren şahsiyetini taşıyan eserlerinde ancak his olunur.

Daha sonraları kuvvetli şahsiyeti bütün hususiyetiyle belirmiştir. Artık en ileri devresinde bütün tesirlerden uzaktır, Ne Daumier'in alayı ne Goya'nın mübalağası ne de Max Klinger'in objektif aramalarını bulabilirsiniz. Fakat bu devrelerinde edebiyatın bilhassa Zola, Dostoyevski, İbsen, Göte, Gorki, gibi kalem ustalarının psikolojik atmosferine bürünmüştür.

İlk olarak 1897 de yaptığı "Dokumacılar„ gravür, boya, lito seriyle meşhur oldu. Sanatının tekâmülündeki esas merhaleleri, şu nümunelerle sıralıyabiliriz;

1895 Kendi portresi
1899 İsyan
1901 Giyot'n etrafında dans
1903 Kadın ve ölü çocuk
1908 Köle harbi
1910 Ölüm ve kadın
1920 den sonra Harp v. s.

İtalya seyahatının onda sanat bakımından pek tesirli olduğu iddia edilemez. Fakat 1910 dan sonraki durgunluk devri bu seyahatın yani kuvvetli İtalyan sanatının onu biraz sarstığı şüphesini uyandırıyor. Kate mektuplarından birinde bu kanaatimizi şu cümleler'yle kuvvetlendiriyor: "Floransa ben'm çalışmalarımda bir tesir göste.di mi? Öyle zannediyorum-ki hemen hemen hiç„... Hiç diyor. Fakat bu cümlenin "hemen hemen„ i onun 10 yılını - durgunluk devrini - temsil ediyor. Yalnız bu 10 yıllık durgunluk büsbütün verimsiz geçmiş sayılmaz. Bu arada plastiğe çalıştı. "Pekleme„ (1916), "Ebeveyn ve anneler„ de bunu sezebiliriz

Geçen sayımızın kapak resmi de Kathe'nindir.

Hikâye

Baştarafı 11 incide

dürü revir merdivenindekileri görünce ilgilendi, revir kapısına geldi. Bu sefer baş gardiyan, revir aşçısının az evvel kendi önünde düştüğü durumu hatırlatarak, zorlama bir saygı içinde "mesele„ yi anlattı. İşi zaten önemle dinlemiyen, her gün bunun gibi, hatta bundan da beter nice vak'alarla karşılaşmaktan gelen bir kanıksayışla müdür, baş gardiyanın "izahı„ndan hiç bir şey anlamadı, sadece:

— Pekâlâ pekâlâ, yatırın! diye söylenip savuştu.

Emin'i revire aldılar. O, revir sofasındaki tahta sıraya oturmuş, yumrukları midesinde, iki kat, hafif hafif inlerken midesi hâlâ sahiden sancılanıyordu - hiç değilse doktorun vizite gününe kadar üç gün, karyolada yatacağı, karnını doyuracağı için memnundu.

Mustafa'ya gelince, o da işlerin "mayna„ oluşuna seviniyordu. Çünkü, meselâ, "l. .sen kim oluyorsun da tekme atıyorsun eşşoğlu ..„ falan diye "şu pis âdem baba„nın yüzünden kovulur, gene 72 ci koğuşu boylıyabilirdi.

Sofayı süpürmek için süpürgeyi tekrardan alırken gözleri Emin'e kaydı. Ona yeni baştan kızdı: "...Şuraya geldik ya, dolarlar gayri...„ Tam bu sıra mutfaktan çıkan aşçı'ya sırıttı:

— Dayı, biliyon mu, yani hükûmat bir şey dimese, anam avradım olsun hani şu keranacıyı iki yumrukta...

Âdem baba Emin bunları duydu, lâkin aldırış bile etmedi.

943

Orhan KEMAL

İstiklâl Savaşı Destanından :

ŞOFÖR AHMET

Ne diyorduk oğlum Ahmet ?
Dökmeciler sağda kalır,
derken, Uzunçarşıya saparken,
köşede sol kolda seyyar kitapçı;
Hikâyei billûr köşk,
altı cilt Tarihi Cevdet
ve Fenni tabahat...

Tabahat mutfaktan gelirmiş,
yani yemek pişirmek.
Hani uskumru dolmasına da bayılırım pek.
Yaldızlı kuyruğundan tutup
bir salkım üzüm gibi yersin.

İlerde bir süvari kolu gidiyor,
saptılar sola...

Uzunçarşıyı dikine inersin.
Sandalyacılar, tavla pulcuları,
tespihçiler...
Ve sen İstanbullu,
Sen kendi ellerinin hünerine alışmış olduğundan
şaşarsın İstanbullulara;
ne kadar ince, çeşitli hünerleri var dersin.

Rüstempaşa camisi,
urgancılar...
Urgancılarda yüz parça yelkenli gemiyi
ve hesapsız katır kervanlarını donatacak kadar
urgan, halat, dökme tunçtan çıngıraklar satılır.

Zindankapı,
Babacafer,
Uzakta Balıkpazarı,
kuru yemişçiler...
Yemiş iskelesindeyiz.
O, sandalları, mavnaları,
güneşli karpuz kabuklarıyla
yüzüne hasret kaldığım deniz.

Sol arka lâstik hava mı kaçırıyor, ne ?
İnip baksam...

Yemiş iskelesinden dilenci vapuruna binip
Eyyip'te Niyetkuyusuna gittikti.
Elleri yumuk yumuk,
bacakları biraz çarpıktı ama
yeşil zeytin tanesi gibi gözler,
kaşları hilâl gibi çekikti.
Tam Rüstempaşaya yaklaştık,
beyaz başörtülü...

Lâstik hava kaçırıyor;
derdine deva bulamazsak eğer...
Dur bakalım Babacafer.

Üç numaralı kamyonet durdu.
Karanlık,
kriko,
pompa,
eller,
küfreden ve küfrettiğine kızan elleri.
Lâstikle ve ihtiyar tekerlekle çalışırken,
Ahmet hatırladı:

Bir gece nüzüllü baba annesi,
sedirden sedire taşınırken kadıncağız...

İç lâstik boydan boya patladı.
Yedek
yok.
Dağlarda avaz avaz imdat istemek ?
Sen Süleymaniyelisin oğlum Ahmet !
Sana tek başına verilmiştir üç numaralı kamyonet
Hem hani bir koyun varmış,
kendi bacağından asılan bir koyun.
Süleymaniyeli şoför Ahmet, soyun !
Soyundu.
Caket, külot, pantol, don, gömlek ve kalpak
ve kırmızı kuşak,
Ahmedi postalların üstünde çırılçıplak bırakarak
dış lâstiğin içine girdiler,
şişirdiler.

Bu şarkı nihaventtir.
Deniz kıyısında bir şehir,
beyaz başörtüsü...

Saatte elli yapıyoruz.
Dayan ömrümün törpüsü,
dayan da dağlar anadan doğma görsün şoför
Ahmedi.

Dayan arslan !
Hiç bir zaman
böyle merhametli bir ümitle sevmedi
hiç bir insan,
hiç bir âleti.